

Meir Shalev

Een duif en een jongen

Vertaald uit het Hebreeuws
door Ruben Verhasselt

Anthos|Amsterdam

EEN

I

‘En ineens,’ zei de oude Amerikaan in het witte overhemd, ‘ineens vloog er boven dat hele inferno een duif.’

Er viel een stilte. Zijn onverwachte Hebreuws, en de duif die uit zijn mond was opgevlogen, verrasten alle aanwezigen. Ook degenen die niet verstonden waar hij het over had.

‘Duif? Wat voor duif?’

De man, uit de kluiten gewassen en gebruikt zoals alleen Amerikanen kunnen bruinen en groeien, op mocassins en met grijze mannen, wees naar het torentje van het klooster. Het was lang geleden, maar een aantal dingen herinnerde hij zich nog van de verschrikkelijke slag die hier had gewoed. ‘En vergeten,’ verkondigde hij, ‘zal ik die van mijn leven niet meer.’ Niet alleen de vermoedheid en de angst, niet alleen de overwinning – ‘een overwinning die beide partijen verraste,’ merkte hij op – maar ook de kleine bijzonderheden, details die er pas later toe blijken te doen. Een ervan was dat de klok van het klooster af en toe werd geraakt door een verdwaalde of misschien gerichte kogel – ‘kijk, die klok daar’ – en dan weer een scherpe, eigenaardige klank voortbracht, die wegstierf maar nog lang in het donker bleef nagalmen.

‘En de duif?’

‘Een raar geluid. Eerst scherp en hard, alsof de klok zelf ook werd verrast, en daarna steeds zachter, gepijnigd maar niet dood, tot de volgende treffer. En een van onze gewonden zei: “Klokken zijn eraan gewend aan de binnenkant klappen te krijgen, maar niet aan de buitenkant.”’

Hij glimlachte afwezig, alsof hij de woorden nu pas begreep. Zijn tanden werden ontbloot, en ook die waren heel wit, zoals alleen tan-

den van oude Amerikanen wit kunnen zijn.

‘Maar hoe zat het met de duif? Wat voor duif was het?’

‘Een *homing pigeon*. Voor negenennegentig procent zeker. Een postduif van de Palmach. We hadden de hele nacht strijd geleverd, en ’s ochtends, twee, drie uur na zonsopgang, zagen we die ineens opvliegen.’

Het Hebreeuws dat hij onaangekondigd ten gehore bracht was goed, ondanks het accent, maar zijn *homing pigeon* in het Engels klonk prettiger en correcter dan ‘postduif’, ook al was die van de Palmach.

‘Hoe wisten jullie dat?’

‘Ze hadden een duivenhouder met ons meegestuurd. Een melker noemden we dat. Een deskundige duivenhouder met een klein hok op zijn rug. Misschien had hij die ene nog kunnen uitsturen voor hij sneuvelde, misschien was het hok kapotgegaan en de duif ontsnapt.’

‘Is hij gesneuveld? Hoe?’

‘Hadden we hier geen manieren te over om te sneuvelen? Je hoefde maar te kiezen: door een kogel, door een granaatscherf, in het hoofd, in de buik, in de grote dijslagader. Soms op slag en soms heel langzaam, een paar uur nadat je getroffen was.’

Zijn gele ogen boorden zich in me. Hij grinnikte en zei: ‘Moet je je indenken, we gingen naar het front met postduiven, als in het oude Griekenland.’

2

En ineens zagen de strijders boven dat hele inferno een duif. Ontsproten aan de windselen van de rook, ontsnapt aan de lijkwade van het stof, hoger en hoger in de lucht. Boven het gerochel en de kreten, boven de fluistering van de granaatscherven in de koele lucht, boven de onzichtbare banen van de projectielen, boven de klap van de granaat, het geblaf van de mitrailleur en de knal van het geschut.

Een op het oog simpele duif. Blauwig grijs, met scharlaken pootjes en twee donkere gebedssjaalstrepen die haar vlerken sierden. Een duif waarvan er dertien in het dozijn gingen en die leek op duizend andere duiven. Alleen het oor van een expert hoorde de kracht van haar vleugelslag, twee keer zo groot als die van een gewone duif. Alleen zijn ogen onderscheidden de brede, diepe borst, de snavel die in een rechte lijn de welving van haar voorkop voortzette, de karakteristieke heldere bobbel op de snavelaanzet. Alleen het hart van een liefhebber ving en bevatte het verlangen dat in haar was opgeslagen, dat haar de richting aangaf en haar krachten inblies. Maar zijn ogen verduisterden al, zijn oren verdoofden al, zijn hart liep leeg en verstilde. Het enige wat restte was zij, haar heimwee en zijn laatste wens.

Omhoog. Boven het bloed, boven het vuur en de rookzuilen uit. Weg van de gewonden met hun doorboorde, afgehakte, verbrande, verlamde vlees. Weg van degenen die het vege lijf zouden redden maar wier ziel zou doven. Weg van de doden, die na verloop van jaren, als de levenden die zich hen herinnerden, zouden doodgaan, een tweede keer zouden sterven.

Omhoog. Hoger. Verder. Tot de schoten veranderen in een zacht getik, de kreten verstommen, de stank verdwijnt en de rook oplost, tot de doden op elkaar gaan lijken en één pot nat worden, tot de levenden afscheid van hen nemen en ieder zijns weegs gaan, zich afvragend waaraan ze hun lot te danken hebben, en waar hun maten, die geveld voor hen liggen, het hunne aan te wijten hebben.

En dan: een snelle blik naar links en naar rechts, en op huis aan. In een rechte lijn, zoals postduiven terugvliegen. Naar huis. Met bonzend hart, maar onversaagd. De gouden ogen, verschrikt maar wijdopen, ontgaat geen enkel oriëntatiepunt in het landschap. Het doorzichtige knipvlies is over de oogbollen gespannen tegen het stof en het verblindende licht. De geronde, korte staart wordt gesierd door nog een dunne streep, een verwijzing naar een aloude Damascener afkomst. De kleine ronde kop is vol verlangen en herinneringen:

een hok, een broedschaal, het gekoer van een partner, de warme geur van nest en broed. De hand van een jonge vrouw zweeft boven een voerbak, de rammelende zaadjes in haar bus roepen, haar blik speurt de hemel af en wacht, haar woorden – ‘kom, kom, kom’ – nodigen uit en loodsen naar beneden.

‘Niet alleen ik, we zagen haar allemaal,’ zei de oude Amerikaan. ‘En zij zagen haar blijkbaar ook. Want ineens vielen alle wapens heel even stil, zowel die van ons als die van hen. Geen loop vuurde meer, geen granaat ontplofte en alle monden hielden op met schreeuwen. Het werd zo stil dat we haar hoorden klapwieken in de lucht. En heel even volgden alle ogen en alle vingers die duif, die deed wat wij allemaal wilden: terugkeren. Naar huis.’

Nu was hij hevig opgewonden. Hij liep heen en weer. Met een open hand roeide hij door de dikke witte watervallen van zijn haar. ‘Want dat was wat ze was. Een *homing pigeon*. Het was het enige wat ze wilde en wat ze kon. Ze vloog op, liet het rondje achterwege dat postduiven volgens alle boeken maken voor ze de juiste richting inslaan, en schoot meteen weg. Als een pijl uit een boog, in noordwestelijke richting als ik me niet vergis. Ja, volgens mijn horloge en de zon vergis ik me niet. Regelrecht daarheen, en het was ongelooflijk hoe snel ze verdween.’

In een paar tellen. Met al haar heimwee en snelheid. Het ene moment was ze er nog, het volgende was ze verdwenen. De hand die haar had gelost, zonk neer, de blik hield haar beeld nog vast, de klok trilde nog en weigerde te sterven. Hij: laatste klanken sijpelden door en verdronken in een afgelegen meer van stilte. Zij: haar blauwgrijs werd opgeslokt door zijn evenbeeld aan de horizon en ze was er niet meer. En beneden keerden de vingers terug naar de trekkers en de ogen naar de vizieren, de lopen knalden weer, de monden kreunden weer, sperden zich open, haptten naar lucht, schreeuwden en bliezen laatste ademtochten uit.

Nu wendde de man zich tot zijn metgezellen. Hij stapte over op het Amerikaans, beschreef, legde uit, wees naar het ‘daar ongeveer,

achter de pijnbomen' en naar het 'precies hier'. Hij vertelde over een Irakees pantservoertuig dat 'hier rondreed alsof het de baas was, met een mitrailleur en een stuk geschut'. Met de arm van een gulle gastheer gebaarde hij naar het 'kijk, daar lag ik met mijn machinegeweer. Op die hoek van het dak. Maar in dat huis zat een sluipschutter en die pompte een kogel in me.'

Hij bukte al met een lenigheid die niet van zijn leeftijd was, trok een broekspijp omhoog en liet twee witte littekens zien tussen de knie en de enkel: 'Kijk, hier. Het kleine was de inschotopening en het grote de uitschotopening. Onze stormpionier bracht me op zijn rug naar beneden, ging terug naar het dak om me te vervangen en werd getroffen door een mortiergranaat.' En hij ging weer over op het Hebreeuws, dat alleen voor mij was bestemd: 'Een jongen, nog groter en steviger dan ik. Echt een boom van een vent, de arme ziel. Werd in tweeën gereten en was op slag dood.'

Hij praatte, vertelde en luchtte de herinneringen die zo lang in hem opgesloten hadden gezeten. Om ze een frisse neus te laten halen en de benen te laten strekken, om ze de plek te laten zien waar ze waren gevormd, zodat ze elkaar ruziënd de maat konden nemen: wie was veranderd? Wie was er helemaal niet bij geweest? Wie mocht blijven en wie niet?

'En de jongen die de duiven had meegebracht,' hield ik voet bij stuk, 'de duivenmelker over wie u het had? U zei dat hij was gesneuveld. Hebt u gezien waar precies?'

De ogen keken me weer aan, gele leeuwenogen. Een grote bruine hand werd op mijn schouder gelegd, een andere grote bruine hand werd opgetild en wees. Op de rug ervan zaten ouderdomsvlekken, de nagels waren geknipt, een zilverkleurig zeemanshorloge sierde de pols, de witte hemdsmouw was gestreken en getooid met een manchetsknoop. Een hand die je je gemakkelijk kon voorstellen aan de trekker van een geweer, op het hoofd van een kleinkind, slaand op een tafel, bekend met de vorm van heup en dij.

'Daar.'

Ineens werd me een goede, prettige kracht ingeblazen, alsof het de ogen van een vader waren die zijn zoon aankeken, alsof het de hand van een vader was die van het hoofd naar de schouder gleed, die richting gaf, steun en houvast bood.

‘Waar? Wijs het me precies.’

Hij boog zijn grijze hoofd naar me toe, zoals alle lange mensen in mijn leven doen als ze met de kleinen praten. ‘Daar. Tussen de grasrand en die kinderen op de schommels, zie je het? Daar stond een stenen gebouwtje, hooguit twee bij twee meter, een soort schuur voor tuingereedschap. Wij hadden ons allemaal geconcentreerd op de binnenplaats en in de vertrekken van het klooster. Wat van de tweede compagnie was overgebleven, had zich verschanst in dat gebouw, aan de overkant van die steeg. En dat pantservoertuig legde iedereen om die ook maar het puntje van zijn neus liet zien. Maar de melker, God mag weten hoe en waarom, was naar buiten gegaan en had op een of andere manier dat stenen schuurtje bereikt, en daar troffen we hem ook aan toen het allemaal voorbij was.’

3

Ik kon er niet lang blijven. Ik loodste hen snel naar Behemoth – dat is de naam die mijn vrouw de grote Chevrolet Suburban heeft gegeven die ze voor me gekocht heeft – en we reden naar de Duitse Kolonie.

Nu voelde ik het volle gewicht van mijn vermoeidheid. Een kleine groep kan lastiger zijn en meer van je eisen dan een hele buslading toeristen. Onze dag was aangebroken in Tel Aviv, had zich in Choelda voortgezet met het verhaal over het konvooi dat naar die kibboets was vernoemd en hulp had geboden aan het belegerde Jeruzalem, had voor een lichte maaltijd van sandwiches een stop gemaakt bij de Har’el-uitkijktoren, en was daarna afgedaald en over de Jeeproute en de Birmaweg naar de Kam en de versterkte hoogten

van Sja'ar Ha-gaj geklommen voor nog meer uitleg en uitzichtpunten.

Daarna had ik hen meegenomen naar de begraafplaats van Kirjat Anaviem en vandaar waren we naar Jeruzalem gegaan, naar het klooster en de verrassing dat de oudste van de zes Amerikanen die ik op sleeptouw nam en rondleidde – een senator met zijn secretaris en zijn raadsman, en drie zakenlieden, allemaal gasten van het ministerie van Buitenlandse Zaken – in de Palmach had gezeten en had meegevochten in de slag die ik daar voor hen probeerde te beschrijven. En naar een nog grotere verrassing: die postduif, die ineens uit het hok van zijn geheugen was opgevlogen.

‘Kende u hem?’ vroeg ik.

‘Wie?’

‘Die duivenmelker over wie u hebt verteld.’

Zijn gezicht vulde het achteruitkijkspiegeltje van Behemoth. ‘Niet echt. Hij hoorde niet bij onze vaste jongens. Hij kwam bij ons om het duivenhok van het regiment op te zetten. Ze zeiden dat het een puike vakman was, die zich van kindsbeen met duiven had beziggehouden.’

Zijn ogen lieten niet los en bleven in me steken als de haken van een kappertjesplant. ‘Zelfs zijn naam herinner ik me niet meer. Er zijn nog meer maten van me gesneuveld en het is al lang geleden.’

Bij het stoplicht voor de begraafplaats van de Duitse Kolonie sloeg ik linksaf, en omdat het op de straat gonsde van de auto's en de mensen, greep ik het slakkengangetje aan om onder het rijden mijn koopwaar uit te stallen: Refaïeten, Filistijnen, Engelsen, Duitsers – ‘Heren, let op de Bijbelverzen die in de bovendorpels boven de deuren zijn gebeiteld. En daar is het oude treinstation van Jeruzalem. Nu is de lijn opgeheven, maar toen ik klein was stapte ik hier met mijn moeder op de trein naar Tel Aviv. Een stoomtrein, wilt u me dat geloven?’

De trein tjoeketjoekte langzaam voort en piepte in de bochten van het spoor. Ik herinner me de kleine, verzorgde plantenbedden

van de Arabieren aan de andere kant van de grens, het opgetaste zeepschuim op het rioolwater. De wind blies as op van de locomotief en jij schudde de korreltjes uit je haar en was blij: we gingen naar huis, naar Tel Aviv...

De geur van het brood, het hardgekookte ei en de tomaat, de leeftocht die je altijd meenam voor onderweg, kruipt weer op in mijn neusgaten. Mijn voorhoofd huivert – net als nu ik de woorden opschrijf – voor je vaste spelletje: er het hardgekookte ei op stukslaan, ‘bats!’ zeggen en in lachen uitbarsten. Ik werd er elke keer door overrompeld en jij moest er telkens weer om lachen. En het geritsel van je vingers in het papiertje, als ze zout oppikten en strooiden, en je liedje: ‘De locomotief tutuut het sein,’ – zo zong je dat, *tutuut*, alsof het een werkwoord was – ‘de locomotief tutuut het sein, en wie niet zit, die mist de trein...’ En de glimlach die zich op je gezicht verbreedde naarmate we Jeruzalem verder achter ons lieten. Een glimlach van vreugde en tevredenheid: naar huis. Naar Tel Aviv.

Ja, ze willen me geloven. Waarom ook niet? De rondleiding is voorbeeldig georganiseerd, de sandwiches, de koffie en het sinaasappelsap hebben op de afgesproken tijden en plaatsen klaargestaan en verlenen zo ook de herinneringen en uitleg van de gids geloofwaardigheid en geldigheid. Op het terras van de Cinematheek werden ook de gereserveerde tafel, de beloofde zonsondergang en het toegezegde uitzicht bewaarheid. Dat is de berg Zion, daar is het graf van David, als iemand van u belangstelling heeft voor dat soort plekken en verhalen, en daaronder ligt het waterreservoir van de sultan met de drinkfontein bij het kruispunt om elke dorstige en vermoeide reiziger te laven.

En daar zijn de bergen van Moab, door het laatste licht verguld. ‘Ja, zo dichtbij, je hoeft je hand maar uit te steken om ze aan te raken. Daar stond Mozes op de berg Nebo en keek hierheen. Ook hij vond het heel dichtbij, maar dan van de andere kant.’

‘Misschien is dat jullie eigenlijke probleem,’ merkte een van de zakenlieden op. Hij had een belachelijk vest aan met allemaal zak-

ken, zo een dat toeristen en buitenlandse journalisten graag dragen als ze naar het Midden-Oosten komen. ‘Dat alles hier zo klein en dichtbij en opeengepakt is en je vanaf elke plek nog veel meer plekken ziet.’

De gids – dat ben ik, mama, niet vergeten en niet in de war raken – reageerde met ‘inderdaad’ en complimenteerde met ‘een waar woord’. Het is hier ook klein en stervensdruk aan mensen, gebeurtenissen en herinneringen, ‘op een heel joodse manier, zou ik zeggen’. En hij vermengde geschiedenis met etymologie, waarheden met verzinsels, liet het dal van Ben-Hinnom zien en vertelde over het filmfestival, de graven van de Karaïeten en de verschrikkelijke cultus van de Moloch. Wie had er ijskoffie besteld? De kleine slachtoffers schreeuwden op de altaren.

Met het vallen van de duisternis bracht ik mijn eerbiedwaardige groepje naar het King David Hotel. Daar zou een belangrijk parlementslid met hen dineren – ‘nota bene van de oppositie,’ benadrukte de organisator van het bezoek namens het ministerie van Buitenlandse Zaken – en daarna zou hij een rede houden en vragen over actuele kwesties beantwoorden, ‘want de minister stemt er niet alleen mee in, de minister staat er zelfs op dat u ook tegenovergestelde opvattingen te horen krijgt.’

Ik ging naar de kamer die me was toebedeeld – niet alle groepen zijn zo gul als deze – douchte me en belde naar huis. Zes beltonen en een grote opluchting: geen gehoor. Liora was niet thuis. Of misschien was ze wel thuis, maar wist dat ik het was en besloot niet op te nemen. Of misschien was het het telefoontoestel, dat weer eens doorhad wie er belde en ook dit keer deed alsof zijn neus bloedde en zweeg.

‘Hallo...’ zei ik, ‘hallo...’ en daarna: ‘Liora? Ik ben het. Als je thuis bent, wees dan zo goed op te nemen.’

Maar mijn eigen stem, zakelijk en beleefd, antwoordde: ‘Dit is het nummer van Liora en Ja’ier Mendelson, wij kunnen u nu niet te woord staan.’ En na mijn stem volgde de hare. Kortaangebonden en

aantrekkelijk in haar Engels en met haar heesheid: 'Boodschappen na de piep.'

Ik hing op en belde het mobiele nummer van Tirtsa. Tirtsa neemt niet op met 'hallo'. Soms neemt ze op met 'ja' en soms met 'een ogenblikje, alsjeblieft', waarna ik haar aanwijzingen kan horen geven aan haar personeel en die tot mijn plezier kan beluisteren.

'Ik ben er,' zei ze.

'Misschien kun je naar Jeruzalem komen, Tierere? Ze hebben me hier een bovenmaats bed, een volle maan en een raam op de stadsmuur gegeven.'

'Ben jij het, *artelap*? Ik dacht dat het die zeurkous van een ingenieur van Openbare Werken Zuid was.'

Tirtsa gebruikt mijn naam niet. Soms spreekt ze me aan met 'Tierere', de bijnaam die haar vader me in onze kindertijd heeft gegeven om 'daar heb je Ierele en Tierere' te kunnen uitroepen als hij ons samen zag, en soms noemt ze me geaffecteerd 'artelap' met een h die is verstomd.

'Ik ben het. Een andere zeurkous.'

Ze lachte. Nu was ze definitief overtuigd: het was niet die zeurkous, het was deze zeurkous. En als Tirtsa lacht, ben ik blij: die luide lach staat op mijn conto, ik mag die als een compliment opvatten.

'Waar zit je?'

'In het King David. Dus je komt?'

Ze lachte weer. Inderdaad een mooie deal, absoluut, zij en ik en het bed en het raam met de maan en de stadsmuur, een heel aantrekkelijk aanbod, maar morgenochtend stond haar een grote betonstorting te wachten in de baai van Haifa, en ze had twee afspraken met de lui van Defensie, zowel met die zak van Constructie als met die aardige van Financiën, 'en ik hoop dat we ook een gaatje vinden om elkaar te ontmoeten bij ons huis, want daar moet een aantal knopen worden doorgehakt.'

Het 'ons' negeerde ik. Ik vroeg wat voor knopen.

'De gewone dingen. Verf, tegels, raamprofielen. Maak je geen

zorgen. Ik beslis. Jij hoeft alleen maar aanwezig te zijn.'

'Morgen. Zodra ik klaar ben met die Amerikanen kom ik.'

'Hoe zijn ze?'

'Je zult het niet geloven. Een van hen heeft in de Palmach geze-
ten.'

'*Ou* je van me?'

'Ja en ja,' beantwoordde ik meteen ook haar volgende vraag, haar
vaste 'mis je me?'

'Wil je horen hoe we zijn opgeschoten met de renovatie?'

'Ik moet je iets vertellen van het verhaal waarmee die ene vent in-
eens op de proppen kwam.'

'Verhalen alleen in bed. Voor het slapengaan.'

'Ik lig in bed.'

'Wij allebei. Niet alleen jij. Morgenavond. Dan wijden we de vol-
le maan in en jij vertelt me alles. En neem een *senwiesj*-omelet voor
me mee van het buffet van Glick. Met flink veel zout en met mijn
scherpe pepertjes die ze even op het vuur hebben gebrand. Zeg
tegen ze dat het voor mij is. Niet vergeten. Voor de dochter van
Mesjoellam Fried!'

Ik kleedde me aan, wierp een blik in de spiegel en besloot af te zien
van het diner, het belangrijke parlamentslid van de oppositie en zijn
tegenovergestelde opvattingen. Ik trok mijn kleren uit, kroop weer
in het te ruime bed, deed een ergerlijk licht dutje met mijn gezicht
naar de volle maan en de stadsmuur, werd vermoediger wakker dan ik
was geweest, kleedde me weer aan en ging naar de bar beneden.

4

De oude leeuw lag op de loer. Hij zat in een luie stoel in de hoek,
geurig en gespannen. Zijn ogen en zijn horloge glinsterden in het
halfdonker, zijn grijze manen waren gewassen. Diepe rimpels, bor-
stelige grijze wenkbrauwen.